

Medveď hnedý, naša najväčšia šelma, je už oddávna predmetom záujmu ochranárskych a poľovníckych aktivít. Obýva rozľahlé lesnaté komplexy stredného, severného, východného a miestami aj severozápadného Slovenska a v súčasnosti sa jeho stavy odhadujú na 800 až 1 000 jedincov.

Vo voľnej prírode môže dôjsť k stretom alebo k pozorovaniu tejto šelmy, preto sa často polemizuje o tom, čo treba v takom prípade urobiť a ako sa správať. V tejto súvislosti si ale musíme uvedomiť niektoré aspekty. Medveď sa človeku zďaleka vyhne, ale niekedy môžu nastať situácie, kedy dochádza ku konfliktom. Medveď napadne človeka len výnimočne, najčastejšie keď je:

- poranený (pri poľovačkách, dopravných nehodách)

- synantropný (naučený na odpadky a stratil prirodzenú plachosť)

- má znemožnený útek

- ak je náhle náhle vyrušený pri koristi

- blízky stret s medvedicou s mláďatami

Ani spomenuté situácie ešte nemusia znamenať, že medveď ihneď zaútočí. Medveď takisto vyhodnocuje situáciu a veľa záleží od toho, ako reaguje človek. A práve v tom môže byť problém.

Najčastejšie situácie

Ak je medveď vzdialený, povedzme, viac ako 100 m a nepribližuje sa k nám, vtedy ho možno pokojne pozorovať. Keď sa začne približovať, treba pomaly začať ustupovať po vlastnej stope. Môžeme upozorniť hlasom, ale len mierne, nekričať. Nikdy splašene neutekajme, lebo práve to ho môže pomýliť, znervózne a vtedy nepredvídavo zareaguje.

Pri vzdialenosti, povedzme na 20 m nás medveď v neprehľadnom teréne nemusí vôbec zaregistrovať, pokiaľ nás nezavetrí čuchom. Ak odchádza smerom od nás, je potrebné zostať pokojne stáť alebo po vlastnej stope pomaly ustupovať. No keď si nás medveď už všimol, musíme sa vyhnúť pohľadu „zoči-voči“, lebo to – vzhľadom na krátku vzdialenosť – je prejavom akoby trúfalosti až agresivity (napokon to neplatí len o medveďoch). Ak nás medveď už spozoroval, odvráťme tvár, ale tak, aby sme ho periférne mali stále v zornom uhle. Medveď si bude s najväčšou pravdepodobnosťou myslieť, že sme si ho nevšimli, nezbadali alebo že nemáme nepriateľské úmysly a pokúsi sa nám vyhnúť. Stretol som sa už aj s tvrdením, že potrebné je neuhnúť pohľadom, osobne sa ale moc k tomuto názoru neprikláňam.

Ak medveď zaútočí, treba ostať ležať na zemi, nohami si chrániť brucho a rukami krk a väzy, nehýbať sa, ale čakať kým odíde.

V prípade stretnutia so synantropným medveďom (častejšie sa pohybuje v turistických rekreačných priestoroch, navštevuje kontajnery, živí sa odpadkami, zrejma je jeho postupná strata plachosti), netreba sa približovať a už vonkoncom ho nesmieme krmiť. Takisto je najlepšie hneď odísť. Keby nás začal prenasledovať, odhodme nejaké veci. Na prítomnosť synantropného medveďa je nevyhnutné ihneď upozorniť organizáciu štátnej ochrany prírody.

Pozor na medviedčatá

Osobitnú pozornosť si vyžaduje stretnutie medvedice s mláďatami, najmä tohoročnými, ktoré idú s matkou na prvé potulky. Ak takúto medvedicu stretne na blízku vzdialenosť, asi tak na

50 m a ešte stále o nás nevie, musíme ihneď opatrne a nehlučne ustupovať po vlastnej stope. Pri väčšej vzdialenosti (napr. 80 m a viac), je možné pozorovanie, ale pritom je dôležité opatrne sa vzdávať. Dôležité je aby sme mali pod kontrolou aj mláďatá, ktoré pochopiteľne, nemusíme všetky vidieť. V takom prípade nijako – ani tichým hlasom – na seba neupozorňujme.

Situácia môže byť nebezpečná, vtedy, keď sa nám medvedica s mladými zdajú byť dostatočne vzdialené, ale mláďatá sa náhle rozbehnú priamo k nám. Medvedica ich však nasleduje a v okamihu dokáže vyhodnotiť situáciu. Druhý nepríjemný stret môže byť, keď spozorujeme mláďatá a nevieme kde je medvedica, ktorá väčšinou je v tesnej blízkosti. Podobne môžeme stretnúť medvedicu, ktorej mláďatá síce nevidíme, ale môžu byť mimo nášho dohľadu. Takéto situácie môžu nastať v hustých porastoch neprehľadných terénov. Obdobie na zvýšený pohyb medveďov, najmä medveďíc s mláďatami, je najmä koniec mája a jún, keď spolu už pravidelnejšie vychádzajú na dlhšie potulky. Medved'atá sú vtedy ešte maličké a medvedica si ich úzkostlivo stráži.

Schopnosť odhadnúť situáciu

Všetky podobné odporúčania sa ľahšie hovoria ako realizujú a presný návod ako sa správať v tej-ktorej situácii vlastne ani neexistuje. Správny postup je do istej miery podmienený našimi schopnosťami odhadnúť situáciu a prejavom povahy medveďa, ktorú, pochopiteľne, nevieme odhadnúť. Rôzne jedince môžu reagovať v podobných situáciách rozdielne. Reakcie medveďov môžu byť podmienené individuálnymi povahovými vlastnosťami jedinca ako aj skúsenosťami s podobnými situáciami. Je pravdepodobné, že vystresované jedince so zlými skúsenosťami s ľuďmi môžu konať agresívnejšie aj v relatívne pokojných situáciách. Mnohým konfliktom sa však dá spoľahlivo predísť, lebo medvede ich nevyhľadávajú, ale pokúšajú sa im vyhnúť.

Rušivé vplyvy

Niekoľko poznámok k problematike medveďa hnedého na Slovensku

Napísal užívateľ Vlado Vician
Streda, 30 November 2011 07:14

V súčasnosti stále silnie antropický tlak na jednotlivé zložky prírodného prostredia. V tejto súvislosti by som sa stručne zmienil k problematike ekologicky vhodných biotopov pre medveďa na Slovensku. Na nerušenú existenciu potrebuje široké lesnaté komplexy, s čo najmenším antropickým vplyvom. Niektoré menšie zásahy do biotopu dokáže prekonať, väčším sa prispôsobuje ťažšie. Najviac ich ohrozujú nasledovné faktory:

- ničenie starých prirodzených lesov,

- ľahký prístup k neprirodzeným zdrojom potravy (odpadky, smetiská)

- výstavba ciest rekreačných zariadení a hotelov

- nadmerné zbieranie lesných plodov (huby, čučoriedky, maliny)

- spoločné poľovačky a príliš silný turizmus

- nelegálny lov, kedy sa môže značne narušiť veková aj sexuálna štruktúra populácie

V niektorých lokalitách, ktoré sú značne antropicky narušované, sa medvede čiastočne prispôbili novým podmienkam a vcelku úspešne prežívajú aj na takýchto biotopoch. V súčasnosti by sme asi ťažko mohli nájsť lokality, kde medvede žijú bez akéhokoľvek rušivého vplyvu. Z hľadiska existencie medveďa by sa dalo územie Slovenska rozdeliť na dve sféry. Rozľahlejšie oblasti s relatívne pokojným zázemím, zachovalými biotopmi a malým vplyvom človeka. Tieto reprezentujú horské masívy Vysoké Tatry, Nízke Tatry, Veľká Fatra, Malá Fatra, Východné Karpaty, Poloniny. Územia s častým vyrušovaním a značným vplyvom človeka predstavujú menšie lesnaté komplexy s viac-menej fragmentovanými biotopmi. Sú to napr. Poľana, Strážovské vrchy, Štiavnické vrchy, Vtáčnik, Muránska planina. Všetky tieto územia sú väčšinou aj súčasťou národných parkov alebo chránených krajinných oblastí.

Stabilizovaný stav

V súčasnosti sa medveď z pohľadu širokej laickej aj odbornej verejnosti chápe ako dosť problémový živočích. Spôsobujú to dva faktory. Po prvé – na našom území sú stavy medveďov asi najpočetnejšie za posledných 100 rokov. Vzhľadom na malú rozlohu územia Slovenska, možno konštatovať, že populácia medveďa je stabilizovaná a pri správnom manažmente sa nemusíme v dohľadnej dobe obávať o výraznejší pokles jej početnosti. Nemenej významným faktorom je, že asi 41 % nášho územia pokrývajú lesy. Súčasne je rozvinutý intenzívny manažment tejto šelmy – sú to rôzne formy výskumu, monitoringu, snaha o racionálne obhospodarovanie a aktívna ochrana. Svoju úlohu však zohráva aj potrava. Zvyšovanie rozlohy pestovania niektorých plodín, najmä kukurice, (z ostatných obilnín obľubujú medvede najmä ovos) vo vyšších podhorských a horských oblastiach (napr. Poľana, Liptov), kde prednedávnom nebola, výraznou mierou vplýva na potravnú ekológiu a následne na reprodukčnú biológiu medveďa. Po druhé – stále sa zvyšuje tlak zo strany človeka: výstavba rekreačných a priemyselných centier, lesohospodárska činnosť a pod. Postupne sa čoraz viac a viac „odkrajuje“ z biotopov, kde medveď, ale aj iné druhy živočíchov nachádzajú nevyhnutné podmienky pre svoju existenciu. Nezanedbateľný je aj stále silnejúci tlak z kategórie nedisciplinovaných návštevníkov lesa, osobitne však štvorkolkárov, motocyklistov a cyklistov. Nezodpovedne sa správajú aj niektorí peší turisti, ktorí sú hluční a zanechávajú za sebou kopy odpadkov. V konečnom dôsledku to všetko zvyšuje stresovosť a podporuje zvýšenú synantropizáciu. Synantropné medvede sa stále častejšie dostávajú do konfliktov s človekom. V súvislosti s početnosťou populácie medveďa hnedého sa často krát diskutuje o jeho premnoženosti. Tu sa mnohí odvolávajú najmä na častejšie strety a pozorovania medveďa. Z hľadiska tejto problematiky musíme byť taktiež opatrní. Ide väčšinou o výhodné potravné zdroje, či už prirodzené, alebo antropicky podmienené. Je potrebné si uvedomiť, že keď nejaký jedinec pravidelne navštevuje napr. konkrétne včelstvá alebo iné zariadenia, preňho lákavé, nemusí to znamenať automaticky premnoženie tejto šelmy. Jednoducho si zvykol na ľahko dostupný zdroj potravy. Prakticky to znamená, že keby sa v nejakej oblasti pohybovali, teoreticky povedzme, len dva jedince, tak obidva môžu toto zariadenie navštevovať.

Niekoľko poznámok k lovu

Na základe všetkých týchto skutočností silnejú tlaky na zvýšenie lovu medveďa. Pri synantropných jedincoch je eliminácia lovom z najväčšou pravdepodobnosťou žiadúca, inde je potrebné zvažovať širšie súvislosti. Povolený je odstrel jedincov do 100 kg, príp. aj mierne nad, ak je šírka prednej laby do 12 cm a dĺžka zadnej laby do 21 cm. Ide väčšinou o mladé, príp. dospievajúce jedince, ktoré si často hľadajú svoje teritória vo vzdialenejších častiach od miesta narodenia. Lovom niektorých z týchto jedincov sa do istej miery eliminuje tlak medveďa v oblastiach, v ktorých sa – z hľadiska sféry vplyvu človeka – vníma ako nežiaduci. Takýmto lovom sa chránia jedince staršie, ktoré tvoria základ reprodukčnej časti populácie. Väčšinou sú to jedince nad 10 rokov a nezriedka dosahujú hmotnosť (aspoň samce) okolo 200 kg a viac. Vyznačujú sa teritóriami značnej rozlohy, nezriedka 10 000 ha aj viac. Samce majú teritória väčšie ako samice. V súčasnosti silnejú tlaky, aby sa častejšie zasahovalo aj do tejto časti populácie. V tejto súvislosti však treba pripomenúť, že ani pri podrobnom monitoringu zďaleka nepoznáme štruktúru populácie v tej-ktorej oblasti. Okrem toho v populácii dochádza k prirodzeným obmenám vplyvom emigrácií a migrácií, ktoré sa odohrávajú bežne a o ktorých opäť nemáme informácie a ak áno, iba minimálne. Z toho vyplýva fakt, že pri zvažovaní o zásahu do reprodukčnej časti populácie mali by sme postupovať nanajvýš citlivo.

Spolužitie

Z pohľadu celkového manažmentu tejto šelmy na našom území bude treba podporovať aktivity zamerané na záchranu prirodzených lesov a súčasne integrovane a diferencovane pristupovať k hodnoteniu a manažmentu populácií v oblastiach so značným vplyvom človeka. Nemôžeme chcieť, aby medvede žili len v určitých zónach. Pre zvieratá sa predsa nedajú vytvoriť nejaké bariéry. Potravné a sídelné migrácie podmieňujú neustále presuny v rámci orografického celku alebo aj medzi viacerými orografickými celkami čo je dôležité aj pre osvieženie krvi jednotlivých populácií. Ďalej treba zamedziť prístup medveďov k odpadkom. Kontajnery by bolo najlepšie umiestniť v silnej kovovej konštrukcii. Stanovať len na vyhradených priestoroch, nenechávať v lese odpadky. Hospodárske zvieratá možno chrániť v závislosti od podmienok. Najvhodnejšie na to sú správne vycvičené ovčiarske psy, ktoré by nemali byť uviazané. Včelstvá zase možno chrániť kovovou konštrukciou. Okrem toho je vhodné využívanie aj elektrických oplôtkov. Škody, ktoré spôsobí medveď na hospodárskych zvieratách a včelstvách, uhrádza štát podľa Zákona č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny. Takisto je nevyhnutné zamedzovať nelegálny lov medveďov. Medveď hnedý je na území Slovenska celoročne chráneným druhom a je aj prísne chránený podľa viacerých medzinárodných dohovorov. Na jeho lov potrebná výnimka MŽP SR.

Niekoľko poznámok k problematike medveďa hnedého na Slovensku

Napísal užívateľ Vlado Vician
Streda, 30 November 2011 07:14

Správnym postojom a prístupom sa do značnej miery môžeme vyhnúť konfliktom s touto šelmou. Iná cesta k spokojnému spolužitiu neexistuje. Vzťah človeka a medveďa bude podliehať mnohým úskaliam, no napriek tomu pevne verím, že sme sa rozhodli pre spolužitie. Nerušené prežívanie populácií medveďa hnedého sa nezaobíde bez určitých obmedzení požiadaviek ľudí na využívanie prírodného prostredia.

Ing. Vladimír Vician PhD